

Єрмоленко Андрій Борисович,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри філософії і освіти
дорослих Центрального інституту
післядипломної педагогічної освіти УМО
АПН України

ДЕБАТНІ ТЕХНОЛОГІЇ: ПЕДАГОГІЧНА ПРАКТИКА

В статті автором зроблена спроба узагальнити прикладний досвід застосування дебатних технологій, зокрема їх соціального, педагогічного та емоційно-психологічного акцентів. Визначено моменти їх комплексного застосування у практиці розвитку особистості в контексті сучасної вітчизняної освіти.

Ключові слова: дебати, дебатер, дебатна технологія, комунікація, розвиток особистості.

Єрмоленко А.Б., к.полит.н., доцент кафедри філософії і образования взрослых

ДЕБАТНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ: ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА

В статье автор обобщает прикладной опыт применения дебатных технологий, в частности их социального, педагогического и эмоционально-психологического акцентов. Определены моменты их комплексного применения на практике в контексте развития личности современным отечественным образованием.

Ключевые слова: дебаты, дебатер, дебатная технология, коммуникация, развитие личности.

Ermolenko A.B., PhD in Political Science, Associate Professor of Philosophy and Adult Education

DEBATE TECHNOLOGY: PEDAGOGICAL PRACTICE

The modern world is dialogic in nature. Either way, humanity is constantly in large information and communication field. Modern information technology life necessitates active and targeted promotion of information often generates information pressure, aggression, and so on. These and other points on the necessity of this kind of contact information as a debate.

The article summarizes the practical experience of implementing technology into the national debate educational practice. Skills learned during the debate, an important component of personal growth and a serious foundation for professional and business

careers, contribute to a positive assertion of social status and interpersonal communications. Debate - considered as an effective tool for self-development. It determines and explains the popularity and necessity of the emergence of the debate as a kind of intellectual competition, the introduction of a variety of classes in programs of educational institutions.

Keywords: debate, debater, Debate technology, communication, personal development.

“...Многие из них (игр) суть не что иное, как подражание серьезным занятиям в жизни”

Едуард Бернстт

Цивілізаційний поступ інформаційної епохи вносить свої корективи в усі сфери людської життєдіяльності, інтенсифікуючи та послаблюючи різні її моменти. Сьогодні, наряду з обміном і просуванням інформації, як ніколи, актуалізувалися питання інформаційної протидії та протистояння.

Глобалізаційні процеси внесли свої корективи в сферу обміну інформацією. Сучасна комунікація дедалі стає доступнішою та простішою в масштабах всього людства, при чому без обмежень в просторі та швидкості. Це та інше обумовило безпосередній контакт різних цивілізацій і культур, цілих суспільств та окремих індивідуумів, різних поглядів і переконань.

Технології сучасного інформаційного життя обумовлюють необхідність активного і цілеспрямованого просування інформації, часто це породжує інформаційний тиск, агресію, тощо. Конче важливими постає питання прав людини, пошуку шляхів виходу зі складних політичних та економічних ситуацій.

Як зазначають науковці, сучасний світ є діалогічним за своєю сутністю. Причинами такої діалогічності є пізнавальний та емоційний інтерес людини, потреба в передаванні та сприйманні інформації, необхідність постійного зв'язку з певними об'єктами, діями, процесами. Так чи інакше людство постійно перебуває у великому інформаційно-комунікативному полі. Людина може відкрити широкі обрії для своїх думок і дій, якщо вона готова до спільних роздумів та діалогу. Діалог означає створення чогось нового, коли виграють усі.

Ці та інші моменти актуалізують необхідність такого різновиду інформаційного контакту як дебати. Оскільки самі технократичні досягнення

прогресу не в змозі розв'язати комунікативні проблеми та не компенсують уміння людей домовлятися. Пошук консенсусу та компромісу в суспільстві й надалі залишаються прерогативою людей.

Дебати як спосіб обговорення різних проблемних моментів людського співіснування має глибоке стародавнє коріння. Неважко припустити, що зародився він разом з появою комунікаційних процесів взагалі. Більш структурованого та регламентованого вигляду цей комунікаційний засіб набув за часів античної Греції, як демократичний метод обговорення законів. В подальшому дебати популяризувалися як спосіб ведення судових засідань, вирішення політичних протистоянь, клубних комунікацій. Поряд з цим, необхідність набуття вмінь та практики ведення дебатів сьогодні вже вийшла за вищезгадані межі. Сучасність диктує необхідність володіння дебетними технологіями кожною особистістю з власною життєвою позицією. Це обумовлює і пояснює популярність та необхідність появи дебатів як різновиду інтелектуальних змагань, введення їх як різновиду навчальних занять в програми освітніх закладів.

Розглядаючи питання впровадження дебатних технологій в педагогічну практику, можемо зауважити, що певні моменти уже розглядалися вітчизняними і зарубіжними дослідниками. Так, Волошина Н.В. розглядає особливості дебатів як мовленнєвого жанру, лінгвістичні особливості англомовних дебатів досліджує Дідух О.О. Науковці Смирнова О.В., Імжарова З., Єрьоміна Ю.А., Сущенко І. визначають загальну структуру дебатів та функції їх учасників, розглядають можливість дебатного прогнозування. Безпосередньо методики комунікацій у формі дебатів для ВНЗ розглядалися у роботах Орешіної Є.Є., різні аспекти навчання учнів: структуру дебатів, функції учасників і т.п. було розглянуто Калінкіною О.Г., Светенко Т.В., Любецьким М., Панченковим А., Таран Д., Коноваловим А. Франковською О.М. було адаптовано рефлексії дебатів.

Незважаючи на дослідження дебатів як педагогічних, соціокультурних, політологічних та мовленнєвих технологій, сьогодні залишається не повністю розкрита проблема комплексного бачення застосування дебатних технологій в контексті розвитку життєвих компетенцій та громадянської самосвідомості в освітньому просторі.

Метою цієї статті є узагальнити практичний досвід впровадження дебатних технологій у національну освітню практику. Це сприятиме розширенню можливостей освіти щодо розвитку компетентної, всебічно-розвиненої особистості та її активної життєвої позиції.

Розглядаючи дебати в контексті інтелектуальних змагань, необхідно зауважити на їх розумовій складовій. Як різновид суперництва, що ґрунтується на застосуванні інтелекту та ерудиції. При цьому основою є мислительні здібності людини, що ототожнюються із системою розумових операцій, зі стилем і стратегією вирішення проблем та з ефективністю адаптації до різних життєвих обставин. Сутність зводиться до здатності людини виділити в ситуації суттєві властивості та адаптувати до них свою поведінку.

Дослідження вчених переконливо показують, що інтелектуальні можливості людей, яких зазвичай називають талановитими, це не аномалія, а норма. Завдання педагога – розкрити інтелектуальні можливості особистості, підвищити коефіцієнт корисної дії її мислення. Одним із засобів вирішення таких завдань є інтелектуальні змагання (ігри). В такий спосіб дає можливість імітувати ситуації реального життя, регламентуючи їх чіткими правилами та часовими рамками. Це сприяє формуванню гнучкості, краси і креативності мислення, які необхідні для успішного вирішення навчальних і життєвих проблем.

Відповідно, інтелектуальні змагання – це ефективний інструмент формування розумових і пізнавальних здібностей особистості в умовах запрограмованого профілю. Ще Ф. Шиллер відмічав: “Людина грає тільки тоді, коли вона у повному розумінні слова людина, і вона буває по-справжньому людиною лише тоді, коли грає”.

Розглядаючи дебати як різновид інтелектуальної гри (змагань), конкретизуємо його визначення на основі тлумачень. Узагальнена дефініція терміну дебати (фр. *debat*) означає чітко структурований і спеціально організований публічний обмін думками між кількома сторонами з актуальної теми. Цей різновид публічної дискусії учасники дебатів можуть спрямовувати як на аргументоване доведення (опонування) одне одному тези, запропонованої до обговорення, так і на переконання в своїй правоті третьої сторони. Тому вербальні і невербальні засоби,

що використовуються ними, мають на меті отримання певного результату – сформуванню у слухачів (опонентів) позитивне враження від власної позиції.

Як гра – дебати демократичні, оскільки передбачають чесність, рівність можливостей, повагу до опонента, толерантність і, одночасно, критичне мислення. Участь у дебатах, зокрема навчальних, дає учасникам змогу відчувати переваги такого способу обговорення дискусійних питань. Обов'язок кожної з команд кваліфіковано та в межах певних часових рамок представити свою позицію, власні аргументи «за» чи «проти». Гру оцінює суддя або колегія суддів, які визначають переможця в раунді.

Унікальність дебатів зумовлена тим, що це засіб:

- поглибленого пізнання світу;
- безконфліктного розв'язання проблем;
- навчання демократичних процедур і толерантності;
- підготовки учасників до публічної діяльності та розумового протистояння.

Вони сприяють:

- розширенню кругозору;
- активізації навчально-пізнавальної діяльності;
- гармонійному розвитку особистості;
- стимулюванню зацікавленості до підвищення свого інтелектуального рівня.

На відміну від традиційної освіти, методика проведення дебатів навчає:

- бачити багатогранну палітру життя, весь спектр думок;
- аргументовано викладати свою точку зору;
- підводити підсумок всій дискусії;
- змістовно спростувати позицію протилежної команди.

Загалом, дебати – це вдалий засіб розвитку навичок критичного мислення й висловлювання. Проте, відчутнішого результату досягне той, хто навчиться виявляти суперечності в тезах, формулювати переконливі докази й обстоювати їх, водночас, уважно прислуховуватись до контраргументів і обмірковувати відповіді. Позитивного результату досягають ті – хто вчиться мислити самостійно.

Сутність дебатів є багатогранною. Важливим моментом для нашого дослідження є їх розгляд в контексті педагогічної та андрагогічної думки.

Дебати – це не тільки цікавий публічний захід, а освітня технологія, яка сприяє навчанню та розвитку особистості. Дебати розвивають критичне мислення, формують навички переконливої аргументації, публічних виступів, розвивають усне та письмове мовлення, сприяють ефективному спілкуванню. Люди, які дебатують, вміють розглядати питання з різних точок зору, працювати з інформацією та оцінювати її, поважають національні, культурні та релігійні відмінності.

Сучасність висуває перед вітчизняною освітою нові вимоги, демократичний поступ нашої держави потребує нових мисленнєвих можливостей громадян. Саме в цьому контексті актуалізуються питання навчання та розвитку обдарованих та талановитих учнів, їх підготовки до професійної реалізації, самостійного життя. З огляду на це основними завданнями сучасної освіти є розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, природної обдарованості учнів, формування в них творчого потенціалу, мислення, уміння самореалізуватися. Підтримка та розвиток обдарованості є одним із пріоритетних напрямків сучасної освіти, оскільки поступ будь-якої країни, регіону, міста залежить саме від здатності її громадян нестандартно, креативно мислити, впроваджувати перспективні інновації в різні сфери суспільного життя. Саме дебати як різновид інтелектуальних змагань покликані в певній мірі реалізувати вищезгадані завдання. Під час таких занять, учні не тільки поглиблюють профільні знання, а й мають можливість розвивати інтелект, ерудицію, вміння спілкуватись. При цьому, найбільше навантаження припадає на інтелектуальні здібності, які потребують миттєвого проявлення.

Як стверджують практики, дебати як педагогічна технологія носять поліфункціональний характер та вирішують такі задачі:

- навчальні, тому що сприяють розширенню кругозору, закріпленню, актуалізації накопичених раніше знань, оволодінню новими знаннями, вміннями та навиками;
- розвивальні, тому що сприяють розвитку інтелектуальних, лінгвістичних якостей, творчих здібностей. Дебати розвивають логіку, критичне мислення, дозволяють сформувати системне бачення проблеми, наявність взаємозв'язків подій і явищ, різних їх аспектів;

- виховні, тому що сприяють формуванню морально-світоглядної позиції та установок поведінки, громадянських якостей і навичок життєдіяльності в демократичному суспільстві;

- соціалізуючи, тому що залучують до норм і цінностям громадянського суспільства, адаптують до умов сучасного суспільства, сприяють формуванню культур спілкування, здатності працювати в команді, терпимості до різних поглядів і точок зору, толерантності.

В основу дебатної технології покладено такі принципи (загальні вихідні положення):

- суспільно-корисної цільової спрямованості педагогічного процесу. Головна вимога даного принципу – виховання громадянина;

- інтегративного зв'язку педагогічного процесу з життям. Цей принцип вимагає йти в навчанні від життя, його проблем і залучати учнів до реальних життєвих відносин;

- єдності громадянської свідомості та громадянської поведінки. Реалізація чого вимагає організації діяльності, в якій би учні були упевнені в істинності та життєвій силі знань, ідей, оволодівали б уміннями та навичками соціально-ціннісної поведінки;

- гуманістичної спрямованості педагогічного процесу. Що вимагає узгодження цілей суспільства й особистості, сформований на повному визнанні громадянських прав учня та поваги до нього;

- єдності виховних впливів. Практична реалізація даного принципу вимагає створення єдиної педагогічної системи як у навчальному процесі так і позаурочний час;

- орієнтованості на позитивне в людині. Це дозволяє виявляти в кожному учневі позитивні якості, спираючись на які можна добиватися успіхів у формуванні всіх інших, заданих метою освіти якостей;

- врахування вікових і індивідуальних особливостей. Принцип вимагає, відповідності змісту, форм та методів організації їх діяльності до індивідуальних особливостей і віку.

Педагоги, прагнучи виховати людину нового вільного суспільства, відповідальну за свою позицію і здатну до прийняття рішень, вже давно переконалися в необхідності діалогу між суб'єктами навчання. Діалог при цьому розуміється як рівноправна взаємодія учня й учителя, покликана підготувати молодь до постійно діалогічного й суперечливого дорослого життя. Рішучість і сміливість у висловлюванні своєї думки, готовність аргументувати власну позицію в різноманітних життєвих ситуаціях, максимальна толерантність у висловлюваннях і поведінці будуть сформовані лише за умови використання активних діалогічних технологій навчання.

Поряд з цим, дебати можна розглядати як засіб удосконалення педагогічної майстерності, шліфування ораторських та комунікаційних здібностей викладача. Водночас – це шлях до активної позиції у житті. Вміння публічно довести свою думку, обрати власний спосіб розв'язання певної проблеми й переконати інших у його доцільності є важливим в сучасному житті для кожної людини.

Значимим моментом розгляду є дебати як соціальна модель побудови комунікації в неоднорідному суспільстві та універсальний засіб взаємодії. Підготовка особистості у такий спосіб несе значну практичну користь. Це знаряддя для розвитку навичок мислення та висловлювання. Проте найбільша результативність буде визначатись у людини здатної думати самостійно.

Усі позитивні ефекти можна звести до кількох груп:

- Розвиток критичного мислення – Дебати виробляють вміння аналізувати, виявляти сильні та слабкі сторони тих чи інших тез, виробляти оптимальне рішення з урахуванням наявних ресурсів, давати оцінку фактам та поєднати їх у тенденцію, оцінювати наслідки та результати дій з точки зору їх ефективності.

- Розвиток структурного мислення – Дебати виховують вміння організувати мисленнєвий процес, структурно викласти свої думки, будувати логічні системи та конструкції та виявляти в них суперечності.

- Розвиток риторичних навичок – Дебати сприяють оволодінню усним мовленням та мистецтвом переконання, надають навичок у складанні текстів промов та публічному виступі з ними, розвивають вміння тримати себе перед аудиторією.

- Накопичення нових знань – Дебати дозволяють їх учасникам накопичувати та систематизувати нові знання з історії, права, культури, релігії, філософії, політики

та інших сфер суспільного життя, крім того дозволяють опрацювати технології пошуку інформації та сприяють виробленню системного та об'ємного бачення проблеми.

- Розвиток вміння працювати з людьми – Дебати виховують вміння працювати в колективі (команді, клубі), бути толерантними до протилежних думок, вислуховувати та розуміти контраргументи, повагу до людей.

Усі ці навички є корисними для педагога, юриста, політика, менеджера, журналіста та усіх інших гуманітарних професій.

Вагомим практичним здобутком дебатів можна виокремити розвиток учасника як в особистісному плані так і в плані командної роботи. Головне розвиток цих якостей відбувається гармонійно, що дуже важливо сьогодні в епоху командних технологій та лідерських принципів в управлінні.

В нашому суспільстві відслідковується тенденція нівелювання особистості під загальну масу. Підлітки і дорослі люди в загальному плані намагаються її наслідувати, щоб не виділяти із-поміж інших, жити як всі і тому подібне. В результаті це приводить до несамостійного мислення. Проте, для поступу цивілізації, нашого суспільства необхідні інші якості громадянина. Вирішення цього питання в деякій мірі можливо за допомоги дебатних технологій в освіті. Як правило, учасники дебатів мають свою думку щодо оцінок тих чи інших тверджень, положень, характеристик і можуть її відстояти.

Це свідчить про наявність якісних змін в процесах їх світосприйняття, засвоєння теоретичних матеріалів тощо. Такі особистості намагаються критично аналізувати дані, піддаючи їх різнобічному аналізу. Вони шукають найбільш чіткі та точні формулювання, підбирають більшу кількість аргументів, доказів, під час своїх відповідей використовують додаткові засоби переконання: жести, міміку, особливу інтонацію, логічний наголос на змістовних, опорних моментах, у кінці роблять висновки.

Саме такі люди вміють не просто слухати, а й чути, виділяючи головне. Вони виділяють на слух сильні та слабкі сторони промови виступаючого і, головне, – будуючи свою відповідь на чужу промову, використовують інформацію, що отримана від співрозмовника, грамотно й логічно аналізують, тобто відповідають співрозмовнику, а не захоплюються тільки своїм баченням проблеми. Отже, дебати

сформували в них особливе ставлення до предмета розмови, роздумів, відповіді, що говорить про наявність особливих індивідуальних мисленневих операцій, що можна визначити як «дебатне мислення».

Наявність такого типу мислення є можливістю не тільки професійного зростання в певних профільних сферах, а й кращого розуміння політичних і суспільних подій та процесів. Це можливість мати не тільки своє власне бачення того що відбувається а й можливість його аргументовано відстояти.

Взагалі, учасники дебатів навчаються думати критично. Проте це не означає шукати помилки, – це означає аналізувати та синтезувати ідеї. Вони вчаться, як збільшити силу аргументу, ясно сформулювати тези та перевірити законність ідей. Практикують виявляти взаємозв'язок ідей та тез; усвідомлюють важливість логічної послідовності. Перш за все, вчаться думати абстрактно. Дебатери здатні бачити, що конфлікти не завжди стосуються грошей, особистих почуттів чи боротьби за владу – хоча все це, здається, на поверхні. Вони розуміють, що конфлікти часто живляться відмінностями цінностей та принципів.

Але критичне мислення – навичка корисна не лише для дебатів. Це скоріше загально-інтелектуальна навичка, що є цінною під час використання в різних ситуаціях. Загалом, дебати виявляють загальноосвітні переваги, розвиваючи при цьому не окрему навичку а багатогранний розвиток особистості в суспільному прояві.

Використання дебатного формату занять мають свої переваги і як командоутворюючого заняття. Серед них можна виокремити:

- можливість учасникам дізнатися один одного в напружених умовах емоційного та інтелектуального протистояння;
- виявлення прихованих якостей учасників (прихованих лідерів, інтелектуалів), їх нахилів та звичок;
- напруженість протистояння дозволяє спільно пережити емоційні сплески, що психологічно зближує учасників події;
- розвиток навиків командного мислення та взаємодії;
- досягнення викликають масу позитивних емоцій і радісних спогадів, сприяють розвитку комунікативних якостей.

Таким чином, розглядаючи дебати в контексті освіти, можемо відміти їх значну роль у розвитку як особистісних так і командних якостей особистості. Самі по собі дебати можуть виступати в якості освітньої технології, засобу розвитку індивідуальності, виховання комунікативних якостей і вміння досягнення взаєморозуміння, тощо. Такий різновид занять дає можливість особистісного зростання як в інтелектуальному, емоційно-психологічному так і соціокультурному плані.

Те, що дебати отримали широке визнання у кращих навчальних закладах усього світу та в багатьох із них викладаються як учбова дисципліна, дозволяє визначити дебати інтерактивною освітньою технологією, яка набагато підвищує ефективність та мотивацію до засвоєння та використання нових знань.

Дебати мають і свою принципову відмінність. Якщо в процесі інших навчальних технологій учасники в основному демонструють наявні знання та здобувають нові, то головною метою дебатів є розвиток базових та життєво-необхідних інтелектуальних вмінь та навиків. Серед яких: аналітичне та структуроване мислення, креативність, швидкість реакції, вміння чітко формулювати свої думки, вибудовування та оскарження логічних зв'язків між певними фактами, широта мислення, ораторські та презентаційні здібності, переконливість, вміння оцінювати певні факти та явища з різних точок зору, передбачення наслідків, аналіз позитивних та негативних сторін, структурний, причинно-наслідковий, порівняльний та хронологічний види аналізу.

Дебати – це не просто вміння відповісти на пряме запитання вчасно згадавши якийсь факт або швидко вирішити задачку, вони потребують не просто відтворення, а глибокого аналізу усієї наявної інформації. Під час дебатів з безліч хаотично розрізнених фактів, що містяться в головах учасників складається чітка, структурована та обґрунтована позиція по певному питанню, яка потім, ще має бути яскраво та переконливо презентована іншим гравцям, суддям та аудиторії, не забуваючи миттєво та влучно реагувати на сказане опонентами.

Неможливо переоцінити вплив дебатів на розвиток таких надзвичайно важливих соціальних якостей, як вміння пояснювати оточуючим свою думку, мотиви та почуття; впевненість у собі; вміння уважно слухати; толерантність та поважне ставлення до інших думок та людей з різних соціальних груп; робота в

команді; зацікавленість та наявність власної позиції щодо подій, що відбувається у суспільстві, країні, світі; активна громадянська позиція; вміння вести переговори, знаходити спільну мову та уникати конфліктів.

Навики, здобуті під час дебатів, є важливим компонентом особистісного зростання та серйозним підґрунтям професійної та бізнес кар'єри, сприяють позитивному утвердженню соціального статусу та міжособистісних комунікацій. Це, перш за все, надзвичайно ефективний інструмент саморозвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Боярський Н. Легкий старт для дебатера: Посібник – Вінниця 2009.
2. Дебати: навчальний посібник, - К.: "АПН", 2001.
3. Зима О.В. Поняття "дебати" у науковій літературі, Їх застосування на уроках суспільствознавчих предметів [Електронний ресурс] / О. Зима. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/18/statti/zima.htm>
4. Імжарова З. Дебати як педагогічна технологія / З. Імжарова // Відкритий урок: Розробки. Технології, Досвід. – Київ: Плеяди, 2005, № 19/20. – С. 65-70
5. Інтелектуальна гра «Дебати» у навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів» // Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів та дискусій / упоряд.: Г.А.Каліберда. – Полтава: ПОППО, 2008. – 204 с.
6. Києнко-Романюк Л.А. Гра “Дебати” – одна з форм позашкільної роботи з старшокласниками. – Вінниця, ВОПОПП, 2002. – 78с.
7. Леонова Н.С. Інтелектуальні змагання як засіб розвитку здібностей особистості / Зарубіжна література в школі № 11-12 червень 2014 р. – С. 2-5
8. Методичні поради щодо написання власне висловлювання http://test-center.od.ua/files/materials/2010/met_r.pdf
9. Мистецтво публічних дебатів: Навчальний посібник. – К.: 2000.
10. Навчання дебатів: Збірка матеріалів для керівників дебатних клубів та вчителів, які навчають дебатів і дискусій / Автор-укладач: І.Сущенко. — К.: 2003. — 32 с.
11. Організація та проведення дебатів для дітей і молоді: Навчально-методичний посібник / Упор. Д. Таран, А. Коновалов. — Х.: ХМЦДМ, 2008 — 58 с.
12. Панченков А. Дебати як ефективна технологія навчання / [Електронний ресурс] / А.Панченков. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/school/method/technol/1121/>
13. Сущенко І. Дебати в школі. Як навчити учнів аргументації та публічному мовленню. Посібник для вчителів – Тернопіль: Астої, 2006.

14. Темпл Ч, Ли С., Брофи С. До дебатов: упражнения в критическом мышлении. Уча учимся: Методические рекомендации. - Одесса, 2003.